

Українці здавна славились своєю делікатністю, тактовністю, тож у національному мовленнєвому етикеті для пом'якшення тих слів, що мають негативне чи непристойне значення широко вживаються евфемізми. Наприклад, *брехати – помилятися, говорити неправду, відходити від істини; нечиста сила – чорт* та ін. Власні назви країн, міст, підприємств, військових частин, тощо можуть замінюватися буквами чи назвами букв: *місто Ікс, Ігрек, Зет*; або описовими виразами *одна сусідня держава, один дипломатичний представник* та ін.

Класифікація евфемізмів:

1. Евфемізми, пов'язані з тілом людини:
 - власне частини тіла: *сідниці – м'яке місце*;
 - природні потреби: *піти в туалет – піти в одне місце*;
 - статеві стосунки: *займатися коханням*;
2. Евфемізми, пов'язані з тематикою неформального спілкування:
 - усі види дискримінації (віросповідання, національна належність, колір шкіри, орієнтація, фізіологічна та розумова дисфункція): *негр – афроамериканець*;
 - неприємні явища (смерть, хвороби та ін.): *померти – заснути вічним сном* [5].

Визначальну роль у формуванні національного мовленнєвого етикету мав культ гостинності. Прийом гостя є типовою етикетною ситуацією, однак у традиційній культурі українців, як й інших народів, він представляє собою високоритуалізоване дійство, певний морально-релігійний і соціально-правовий інститут. Гостювання, гостина розгортається у складний ритуал, витоки якого сягають доісторичних часів [8]. На мовному рівні про це свідчить наявність таких широко розповсюджених етикетних одиниць, як *ласкаво просимо, частуйтеся, будьте як вдома*, тощо.

Висновок. Ментальні особливості народу відобразились у мовних нормах, якими ми послуговуємось у щоденному житті. Фундаментом нашого мовленнєвого етикету є загальнолюдські та християнські принципи людяності, доброзичливості, чуйності та любові до ближнього. Типовими ознаками також є сакральний культ гостинності та несхильність до обценної лексики, що сягають корінням ще дослов'янських часів. Український національний етикет є самобутнім та має довгу історію, про що свідчить наявність багатого арсеналу слів ввічливості у нашій мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барило А. С. Мовний етикет і мовна етикетна поведінка у сфері професійного спілкування [Електронний ресурс] / А. С. Барило. – 2017. Режим доступу : <http://rbl3d.forumotion.me/t41-topic>.
2. Білоус М. П. Заговори, щоб я тебе побачив / М. П. Білоус // Антисуржик: Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити : посібник / За заг. ред. О. Сербенської. – Львів : Світ, 1994. – С. 20.
3. Білоус М. Чарівні слова / М. Білоус // Урок української. – 2002. – № 10. – С. 36–38.
4. Вовк А. Творення «безлицької людини» в УРСР / А. Вовк // Культура слова. – 1994. – Вип. 24. – С. 95–101.
5. Галайчук А. Ю. Художні евфемізми та проблеми їх відтворення у перекладі / А. Ю. Галайчук. – 2013. – С. 231–239.
6. Твори Маркіяна Шашкевича і Якова Головацького, з додатком творів Івана Вагилевича і Тимка Падури / [ред. Ю. Романчук]. – Львів : Просвіта, 1913. – С. 291–295.
7. Гриценко Т. Б. Етика ділового спілкування : навч. посібник / [Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, Т. Д. Іщенко, Т. Ф. Мельничук, Н. В. Чуприк, Л. П. Анохіна]. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
8. Малахов В. А. Етика. Курс лекцій : навч. посібник / В. А. Малахов. – 4-те вид. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.
9. Мазуркевич. О. П. Міфологічні витоки етикету гостинності [Електронний ресурс] / О. П. Мазуркевич. – 2016. – Режим доступу : www.visnyknakkim.in.ua/index.php/visnyk/article/download/441/430.
10. Підкуймуха Л. М. Етикетні формули звертання в мовленні жителів міжвоєнного Львова / Л. М. Підкуймуха // Мова: класичне – модерне – постмодерне : збірник наукових праць. – 2016. – Вип. 2. – С. 331–344.
11. Словник іншомовних слів / [за ред. акад. О. С. Мельничука]. – К. : Гол. ред. УРЕ, 1977. – 775 с.
12. Стельмахович М. Український мовленнєвий етикет / М. Стельмахович // Дивослово. – 1998. – № 3. – С. 20.

Рожанська В.

Науковий керівник – доц. Грушко В.С.

ГЕНДЕРНА СОЦІАЛІЗАЦІЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

В умовах глобалізаційних трансформацій ХХІ століття, визнаного ООН «сторіччям батьківства», зумовлена кризою сучасної сім'ї як важливого інституту гендерної соціалізації особистості, погіршенням репродуктивного здоров'я молодого покоління, змінами в гендерній культурі, знеціненням культурних та сімейних цінностей, зниженням потреби у дітях, нестача любові і чуйності у батьківсько-дитячих стосунках, збільшенням кількості розлучених та неповних сімей, ранніх вагітностей, девіантного материнства та кризою батьківства загалом. Історико-культурні зміни в багатьох суспільствах, кардинальні трансформації у стилях життя родин та гендерних ролях тощо призвели до поступового відмирання традиційної (патріархальної) сім'ї та появи демократичної (еґалітарної), побудованої на засадах оновленого історичного досвіду, принципах

подружнього партнерства; формування батьківсько-дитячих стосунків на принципах базових цивілізаційних цінностей у напрямку до європейської спільноти.

Через суспільні інститути насаджується упередження про те, що жінка найкраще реалізується в сім'ї, а з іншого боку, власне сім'я спрямовує і виховує дітей в дусі наслідування цих стереотипів. Тому в процесі соціалізації до дітей різної статі використовуються різні моральні принципи: для хлопчиків – принцип індивідуалізації, для дівчат – кооперації, тобто співпереживання та турботі про інших.

Як зазначає віце-прем'єр міністр України І. Климпуш-Цинцадзе «Недискримінація, рівність, права людини, – все це починається з освіти. Наші діти повинні усвідомлювати значення цих цінностей уже в середній школі. Ми робимо це не для наших закордонних партнерів. Ми робимо це для свого майбутнього, де немає місця таким ганебним речам, як, приміром, сексизм чи домашнє насилля» [1].

Аналіз проблематики сімейних і батьківсько-підліткових стосунків свідчить про існування психологічних труднощів у досягненні взаєморозуміння між батьками та дітьми, наявність конфліктів, відчуженість та емоційну дистанцію у взаєминах, порушення гендерної рівноваги батьків у реалізації виховної функції сім'ї, що проявляється в ухильній позиції тат щодо реалізації батьківської ролі, диференціації позиції у спілкуванні з доньками та синами. У працях О.Бондарчук, Д. Бомрінд, Т. Говорун, В. Кравця, І. Кона, О. Кікінежді, М. Кіммеда, М. Стельмаховича, Т. Яблонської та інших учених розкрито багатоаспектність проблеми дослідження сім'ї як важливого інституту соціалізації.

Сучасний погляд на проблему гендерної соціалізації є неоднозначним. Диференціація, протиставлення сімейних ролей були історично зумовлені розподілом праці між чоловіком і жінкою в доіндустріальний період, який закріпив за чоловіком функції захисника, володаря засобів матеріального виробництва, за жінкою – хранительки сімейного вогнища. Цим зумовлений і традиційний розподіл гендерних ролей: чоловік – господар, здобувач, захисник сім'ї; дружина – послужниця, вихователька, берегиня. Традиційна модель статевої диференціації, яка підкреслює «інструментальність» чоловічої та «експресивність» жіночої поведінки, базується насамперед на розподілі позасімейних та внутрішньосімейних, а також батьківських і материнських функцій. У ній батько виступає як: а) годувальник; б) персоніфікатор влади і дисциплінація; в) приклад для наслідування, а нерідко й наставник у позасімейній суспільно-трудова діяльності. Ролі батька/матері є центральними гендерними ролями у процесі соціалізації дітей у традиційній сім'ї, в якій батько виконує предметно-інструментальні, а мати – емоційно-експресивні ролі [2; 3]. Однак, незважаючи на певні наукові здобутки низки прикладних робіт, проблема дослідження батьківсько-дитячих взаємин у гендерному вимірі на сьогодні вивчена недостатньо. З огляду на це, набуває важливого наукового значення емпіричне вивчення соціальних уявлень підлітків як результату їхньої гендерної соціалізації.

Мета роботи полягає у з'ясуванні особливостей впливу батьківської сім'ї на гендерну соціалізацію старших підлітків.

Гендерна соціалізація – засвоєння та відтворення притаманних певному соціальному довіллю статовіспіввіднесених нормативів поведінки. Процес гендерної ідентифікації відбувається передовсім через наслідування зразків, які демонструються значущими дорослими (батьками, вчителями, вихователями), інтеріоризацію гендерних характеристик поведінки та їх відтворення (екстеріоризацію) в особистісних рисах в онтогенезі [2; 3].

У науково-педагогічній спадщині В. Сухомлинського є ідеї та практичні рекомендації щодо виховання статей, які ґрунтуються на неупередженому ставленні до особи та повазі до неї, незалежно від статевої належності. Видатний педагог-гуманіст обґрунтував необхідність врахування у вихованні особливостей розвитку хлопчиків і дівчат, організації їх співробітництва у всіх видах діяльності: «Як вогню бійтеся, щоб дівчатка відчували: ми слабші, наша доля – підкорятися» [4, 561]. Для хлопчиків, на його думку, «необхідно створювати спеціальні обставини, щоб хлопчики стали справжніми чоловіками, а в шкільному колективі панував лицарський дух у ставленні до жінок..., хлопчики повинні бути набагато сильніші дівчаток, повинні бути загартовані справжніми «чоловічими труднощами» [4, с. 131]. Акцентуючи увагу вихователів на підлітковому віці, вчений підкреслює, що саме в цей період відносини між статями повинні будуватися на основі спільних духовних інтересів і потреб, обмін цими багатствами є важливою умовою взаємного пізнання і побудови майбутньої сім'ї.

З метою емпіричного вивчення впливу батьківсько-дитячих стосунків на гендерну соціалізацію підлітків було поставлене завдання виявити зміст уявлень підлітків про гендерні образи сучасного чоловіка/жінки, батька/матері, як важливого соціалізаційного чинника, що надалі сприятиме вибору їхніх орієнтації на виконання традиційних чи егалітарних майбутніх сімейних та соціальних ролей. Загальна вибірка становила 120 учнів старшого підліткового віку (статеві парність вибірки дотримана) Тернопільської української гімназії імені Івана Франка.

Результати дослідження засвідчили відсутність значущого взаємозв'язку між уявленнями підлітків-дівчат і хлопців щодо виконання гендерних ролей та типом їх гендерної поведінки. У хлопців і дівчат виявилось

повне співпадання щодо чоловічої ролі. Дівчата і хлопці вказали на традиційне виконання чоловіками соціальних ролей у професійно-публічній і сімейно-домашній сферах. Це функція годувальника; матеріального забезпечувача родини; громадсько-політична діяльність; інструментальні види діяльності; професії (військова служба, міліціонер, керівник виробництва), лідерство тощо, як зовнішнього прояву маскуліності у публічній та приватній сфері. Дівчата-підлітки, порівняно з хлопцями, виявили більш традиційні та більш повніші погляди на виконання соціальних ролей жінками. Обидві статі вважають жіночими обов'язками сімейно-домашню сферу (піклування про дітей, домогосподарювання, кухня, побут, влаштування житла, підтримування чистоти, догляд за дітьми). Також жіночим обов'язком вони вважають прийняття одноосібної відповідальності за народження дитини і стеження за здоров'ям родини на відміну від хлопців, які вважають ці характеристики обопільним батьківським обов'язком.

Порівнюючи рейтинг життєвих цінностей, зазначених дівчатами та хлопцями, можна дійти висновку про незначні їх ґендерні відмінності. Зокрема обидві статі однаково важливими для себе вважають одруження з коханою людиною, продовження себе в дітях, отримання хорошої освіти, здобуття улюбленої професії, можливість стати знаменитим професіоналом, заробляти достатньо грошей, щоб утримувати себе, свою сім'ю, подорожувати по світу. Незначні відмінності проявляються в тому, що у представників чоловічої статі більшою мірою виражено бажання бути багатим («мати дуже багато грошей»), а у жіночої – «одержати хорошу освіту», «здобути професію, яка подобається». Проте виявлена тенденція свідчить про більшу стереотипованість поглядів дівчат, їх несамостійність, залежність, орієнтацію на дотримання традиційних ролей. Причинами цього може бути орієнтація хлопців на освоєння ширшого соціального простору, їх більша віддаленість від домашніх справ та обов'язків, інтерналізація традиційних чоловічих ролей у батьківській сім'ї. Дівчата сподіваються на допомогу майбутнього чоловіка у догляді за дитиною та її розвитку, у сімейно-побутовій сфері (готування їжі, прибирання), що є свідченням їх залучення до хатньої роботи ще змалечку. Переважна більшість хлопців допускають егалітарність у поглядах, порівняно з дівчатами, позитивно ставляться до їх активності та ініціативи. Амбівалентність поглядів хлопців та більша орієнтація на статевотиповані ролі у дівчат є, на нашу думку, свідченням дифузності ґендерної ідентичності у підлітковому віці.

Отже, батьки як «значущі інші» відіграють провідну роль у становленні ґендерної ідентичності підлітків. Узагальнення емпіричного матеріалу дозволило дійти висновку, що саме у батьківській сім'ї закладається майбутній життєвий сценарій зростаючої особистості. Подальші дослідження стосуються визначення особливостей ґендерної соціалізації юнацтва на засадах «педагогіки партнерства» та ґендерної «матриці» гуманістичної педагогічної спадщини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Впроваджуючи Стратегію ґендерної рівності в освіті, ми творимо майбутнє без сексизму і домашнього насилля [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу : <https://www.kmu.gov.ua/en/news/vprovadzhuuyuchi-strategiyu-gendernoyi-rivnosti-v-osviti-mi-tvorimo-majbutnye-bez-seksizmu-i-domashnogo-nasillya-ivanna-klimpush-cincadze?=print>
2. Говорун Т. Ґендерна психологія : навчальний посібник / Т. Говорун, О. Кікінежді. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
3. Кравець В. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та ґендерні особливості : монографія / В. Кравець. – Тернопіль : ТНПУ, 2008. – 394 с.
4. Сухомлинський В. Вибрані твори : в 5 т. / В. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 1. – 672 с.

Стасюк В.

Науковий керівник – доц. Головата Л.М.

ПІДГОТОВЧА РОБОТА ДО НАПИСАННЯ ПЕРЕКАЗІВ У ШОСТОМУ КЛАСІ

Учні повинні вміти вільно, логічно, грамотно висловлювати свої думки і почуття, описувати почуте і побачене, вміти самостійно мислити. Вміння зв'язно викладати свої думки – одна з головних вимог у написанні переказів і творів. Розвиток писемної мови учнів – це вдосконалення їх мислення, інтересів, переконань, уявлень – загалом, особистості. Учні 6 класу часто мають не зовсім сформовані навички написання переказу. Саме тому вчителем-мовником повинна проводитися підготовча робота для написання переказів. Саме під час цієї підготовки вирішуватимуться нюанси подальшого правильного написання такого виду роботи, як відтворення готового тексту.

Метою наукової статті є теоретичне обґрунтування особливостей підготовки до написання переказу учнями шостого класу.

У процесі підготовки шестикласників до написання переказу вчителю потрібно методично правильно організувати роботу. Весь процес підготовки до написання переказів повинен відбуватися відповідно до конкретних педагогічних умов.

Під час читання чи прослуховування тексту для переказу, в бесідах за його змістом, у ході його аналізу учнями засвоюється мова оригіналу. Слова і звороти зі зразка стають для школяра своїми. Переказуючи текст, шестикласник має вільно будувати речення, використовуючи запозичені з оригіналу мовні засоби, [5, с. 200].